A munkásmozgalom szegedi bölcsői

Történelmi emlékhelyeink

Nincs azon semmi szégyellnivaló, hogy a szegedi munkásság szervezkedésének első helyei *kocsmaszobák* voltak. Így volt ez Európa-szerte és szükségképpen volt így, hiszen a kezdeti lépésekkor nem volt anyagi lehetőségük az öntudatosodó munkásoknak önálló helyiségeket bérelni, a polgári intézmények, szervezetek, egyesületek, melyeknek hagyományos helyiségeik voltak, aligha engedték volna be őket. A kocsmárosok — amíg a hatóságok nem üldözték őket is ezért — szívesen adnak helyet a gyűlésező munkásoknak, hiszen némi fogyasztásra is joggal számíthattak.

A szegedi munkásmozgalom bölcsői is ilyen kisebb-nagyobb vendéglők voltak. A legtöbbje már nincs meg, új épület áll a helyükön, mégis érdemes őket fölidézni, számon tartani. Hiszen innen, ezekből a füstös, sörszagú kocsmákból nőtt ki annyi viszontagságon keresztül az mozgalom, amely *immár harminc esztendeje* a hatalomhoz segítette a magyar munkásosztályt.

Tegyünk képzeletben egy kis sétát Szegeden a munkásmozgalom történelmi emlékhelyeinek meglátogatására. A Belvárosban az *Aradi* (ma *Victor Hugo*) *u. 2—4.* sz. házban, Raimann László vendéglőjében volt 1897-ben a szabómunkások szegedi szakegyletének helyisége. A *Béla u. 3.* sz. alatt Baross vendéglő adott otthont 1897 elejétől 1901-ig a cipészmunkásoknak. Az *Oskola u. 14.* alatt volt 1905 végén a Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetségének helyi csoportja, a segédmunkások helyisége. Ugyancsak az *Oskola utcában*, a *23.* sz. alatt volt 1903-ban a nyomdászok otthona.

Nagy fontosságú esemény színhelye volt 1904. karácsonyán a *Feketc sas*, ma *Bajcsy-Zsilinszky u. 11.* sz. alatt Sichermann József kávéháza. Itt tartotta a Magyarországi Szociáldemokrata Párt első Csongrád megyei értekezletét. *Itt mondották ki a megyei pártszervezet megalakítását.* Csongrád megyén kívül a szomszédos megyék közeli városaiból, községeiből is voltak itt küldöttek, így Makóról, Szabadkáról, Zentáról, Gádorosról stb. A határozat külön hangsúlyozta a földmunkásság helyzetével kapcsolatos feladatokat.

A *Korona* (ma *Hajnóczy*) *u. 1.* sz. alatti vendéglő volt 1906-ban az Élelmezésipari Munkások Országos Szövetsége helyi csoportjának székhelye. Bartucz Istvánnak, a Laudon, ma Mikszáth Kálmán u. 7. sz. házában levő vendéglőjében alakult meg 1903-ban a Vas- és Fémmunkások Szövetségének helyi csoportja. 1904-ben a vasúti munkások szervezkedtek itt, 1905-ben pedig a textilmunkások szövetségének szegedi csoportja tartotta alakuló ülését.

Szemben vele, a *8. sz.* házban, Meszes István vendéglőjének kerthelyiségében alakult meg 1897. július 4-én a szegedi kötélgyártó segédek szakegylete. *Ez volt az első munkásszervezet, amely Szegeden nagyipari munkásokat, főként a kenderfonógyár dolgozóit tömörítette.*

A *Valéria* (ma *Bartók*) *tér 1.* sz. ház, Kőrösi Mór asztalosmester háza adott helyet 1901-ben a szabómunkások sztrájkját szervező bizottság irodájának. Ugyanitt az *5. sz.* ház, Koczkás Dénes egykori szabósegéd vendéglője volt ekkor már a szabómunkások szakegyletének otthona.

A *Kossuth Lajos sugárút 5.* sz. alatt volt Zombori András, majd Búza István vendéglője a múlt század végén. Ez volt 1891-től 1895 közepéig a cipész- és csizmadiasegédek szakegyletének helyisége. 1894-ben ugyanitt a szegedi asztalossegédek szakegylete működött. *S ez lett 1919 februárjától a KMP szegedi szervezetének otthona is.*

A *Kossuth Lajos sugárút 13.* sz. alatt volt századunk elején Csikós Ferenc vendéglője. *Ebben mondták ki 1902. június 1-én a szegedi építőmunkások első jelentős sztrájkjukat.* Az egy hétig tartó sztrájk idején a kőművesek és segédmunkások a *Kass* (a mai *Hungária*) szálló melletti játszótéren csoportosultak: ez lett a *sztrájktanyájuk*, amely a küzdelemben együtt kitartók összetartásának, kölcsönös biztatásának, öntudatuk ébrentartásának, a sztrájktörés meggátlásának fontos színhelye lett. A sztrájk — kölcsönös engedményekkel ugyan — győzelemmel végződött. Csikós Ferenc vendéglője lett egyébként 1903-ban és 1904-ben az építőmunkások szakegyletének helyisége.

A *Kossuth Lajos sugárút 29.* sz. alatti Takács-vendéglőben 1906-ban a cipész- és csizmadiamunkások szakegylete talált otthonra. A *Kálvária sor 4.* sz. alatt, a mostani Szakmunkásképző Intézet táján, állott Piár Ádám vendéglője a század elején. *1901. február 11-én a szegedi szabómunkások mondták itt ki sztrájkjukat.* Vezetőjük, Ábrahám Mátyás (1868—1947) fölsorolta sérelmeiket és követeléseiket. Ez a sztrájk is részleges eredményt hozott, s az elért eredmény sem maradt tartós, mert a szabómunkásoknak csak mintegy a fele (300 szabósegéd közül 160) volt szakegyleti tag, szervezett munkás.

Pesti Vilmosnak *a Takaréktár és a Horváth Mihály utca sarkán*, a mai gyógyszertán helyén állott vendéglője volt 1895 közepétől 1897 elejéig a cipészek otthona. 1897. augusztus 8-án itt alakult meg a vas- és fémmunkások szakegylete. A *Vidra u. 8.* sz. házban működött 1906 szeptemberétől a cipész- és csizmadiamunkások szakegylete. A *Szent István tér 8.* alatt 1905 végén az építőmunkások szövetségének szakmunkáshelyisége 1905 végén. Vőneki Mihály *Dugonics u. 37.* alatti vendéglőjében alakult meg 1904. február 21-én a hajóácssegédek szakegylete.

Amikor Hollós József (1876—1947) orvos, az alkohol, a prostitúció és a tüdőbaj elleni hazai küzdelem apostola 1905 őszén Szegedre került, megindította harcát itt is az ivási szokások és alkalmak ellen. Kapcsolatot talált a szervezett munkásággal, s *1906. március 29-én megalakították a Szegedi Alkoholellenes Egyesületet.* Vezetőségben szervezett munkások is részt vettek: Széll Mihály, Széll Mihályné, Zsigmond József, Popovics János, Terhes Mariska stb. Később, 1909. január 3-án külön szervezetet hoztak létre *Szegedi Antialkoholista Munkások Egyesülete* néven. *Fáradozásuk nyomán kerültek ki a szegedi szakegyletek a kocsmákból, s tömörült valamennyi szakma egy épületbe 1910 májusában, a Mikszáth Kálmán u. 22. sz. házba. Ez volt az első szegedi Munkásotthon.* Innen 1917. márciusában költöztek a Fekete Házba *(Somogyi u. 20.)*; a forradalom után 1919 májusában a korábbi honvédlaktanyába *(Berlini* — most *Moszkvai körút 16.)*, ahonnan a bukás után ismét távozniuk kellett. 1920-ban költözött a Munkásotthon a kiskaszinóba *(Maros u. 4.)*, majd 1926 augusztusában a munkások filléreiből vásárolt *Hét vezér u. 9.* sz. házba. *Ez volt a fölszabadulásig a Munkásotthon.*

De közben újból szerep jutott a kocsmáknak. Már a Kommunisták Magyarországi Pártjának is vendéglői különszobákban kellett szervezkednie: a *Zárda u. 7.*, majd a *Maros u. 8.* alatt, végül — mint említettem — a *Kossuth Lajos sugárút 5.* sz. alatti akkori Alföldi szállóban volt otthona. A Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetségének helyi csoportja a húszas-harmincas években a *Juhász Gyula u. 10.* sz. alatti sarokházban működött. 1929-ben avatták föl a szegedi nyomdászok otthonát a *Jósika u. 21.* sz. alatt.

Kocsmákban húzódtak meg ismét a szociáldemokrata párt kerületi szervezetei is. Alsóvároson Kopp János kocsmájában *(Pálfy u. 25.)*, Fölsővároson Csányi Antal vendéglőjében *(Debreceni u. 18/C)* volt a pártszervezet. Ebben a kettőben találkozott *József Attila* először a munkásokkal mint tanítójuk, előadójuk. Espersit Jánosnak dicsekedett el 1925. március 8-i levelében: *„A héten előadást tartottam az alsóvárosi pártszervezetben: A teknikai kultúra kezdetei címen, s annyira tetszett, hogy meghívtak felsővárosra, ahol most szerdán: Szociális költészet címen tartok előadást.”*

A kocsmaszobák így váltak *magasztos történelmi emlékhelyeinkké.*

Péter László

Életmonológ

„A hadifogság után teljesen új világot találtam idehaza, azok a cselédemberek, akik korábban az uraság kénye-kedvének ki voltak szolgáltatva, gazdák lettek. Saját földön, saját igavonó jószággal dolgoztak, kisebb-nagyobb hozzáértéssel és sikerrel. Gazdálkodást nem tanultak, amit az uraságtól ellestek, az elavult és korszerűtlen maradt.

Gyerekkori álmom láttam megvalósíthatónak, elmentem motorszerelő tanulónak az akkor alakult nemzeti vállalathoz. Mindig irigyeltem a postást, mert kerékpárján sokfelé járt, talán azért végeztem gépkocsivezető-tanfolyamot. Azóta nincs okom irigykedésre. Cseléd-őseim leélték életüket és az uraság határán kívül nem tudtak menni. Én ismerkedek a világgal.

Első munkahelyem ötvenegyben a honvédség egyik műszaki ezredénél volt, polgári alkalmazott gépkocsivezetőként. A politikának megfelelően építettük az ország déli határán az erődítményeket, az esetleges jugoszláv támadás megakadályozására.

1955-ben autóbuszvezető lettem a közlekedési vállalatnál, letettem az általános iskola hetedik, nyolcadik osztályát. Tizenhét éve kerültem a mostani vállalatomhoz. Naponta úton vagyok. Elégedetten élek.

— Miért? — kérdezem Molnár Józsefet.

Olyan minimális szinten éltünk a cselédházakban, hogy egy-két ember törhetett ki onnan, de ahhoz nemcsak tehetség kellett, hanem pártfogó is. A legbutábbjai még mindig annál az állapotnál tartanak, a felszabadulás csak a második generációnak hozott igazi lehetőséget. A sofőrség óriási előrelépés, a magamfajták közül csak egyedül vagyok, pedig lehettünk a Károlyi-majorban húszan hasonló korúak.

Szétdúrták a majort, építkeztek, saját házra törtek. Legtöbben a vízügyi igazgatóságtól élnek, ennyi a sorsuk. Akik a múltban sem ismerték fel a lehetőséget, most is nehezen mozognak, olyan mélyről indultak, annyi sötétségből, hogy csak a második generáció juthat középszintre. A Percsorai major kanászszámadója szerette volna fiát taníttatni. Keresztapja erdőkerülő volt, támogatta, maga mellé vette, de a felszabadulásig nem léphetett előre, pedig egészen kisgyerek korától hóna alatt tartotta kezét, mégse tudta magasra emelni.

Régen az uraságból élt a környék, amikor tehették szétkapkodták a maradékot, a majort lebontották, aztán a téesz új istállót épített. Áll még Hantháza, Percsora, a pusztaszeri-, a levelényi-, az Irma-major. A cselédházak. A korosztályombéliek anyagilag tehetősebbek, saját házzal, kerttel rendelkeznek, háztáji jószágállománynyal. Hol van a régi nyomor? Emlékszek tisztán, négyes konyhán laktunk, két deka élesztőért öt kilométert gyalogoltunk. Mi még megvehettük a nyolcad kiló cukrot a boltból, de Lázár Miska bácsiéknál kilencen voltak, a gyerekek az uraságnál nem kellettek, mint munkaerő, legfeljebb acatolásra, egy keresetből az egynyolcad kiló cukrot sem tudták meghozatni. Fertálypénzkor tizenkét kilométert gyalogoltak az asszonyok Algyőre, ott 52 fillérért vonatra ültek, a szeged-rókusi állomásra érkeztek. Fejükön vitték a hatalmas garabolyokat. Buszra szállhattak volna közelebb, Sándorfalván, de 90 fillérbe került. Nagy pénzbe.

Tizenhét éves koromban keveredtem el a majorból, szerencsémre, ha maradok, ugyanaz a sorsom, mint a többieké, a testvéreimé. Azelőtt egyszer jártam Szegeden, mint kocsipásztor, a Szent István téren tanyáztunk, a búzapiacon. Csodálkoztam a villamosra, hogy nem zörgött a kereke. A szüleim hajtogatták; — amíg élünk, ne legyél más kezelába. Érdekes szemléletük volt, az uradalmat, ahol éltek, nyomorogtak, valahogy nem számítottak kizsákmányolónak. Szemükben a suszter volt a világ közepe, a legnagyobb hatalom.

A Károlyi-majorban laktak szüleim, testvéreim, a felszabadulás után is. A bátyám fia gépkocsivezető lett, de hogyan? Meddig könyörögtem, hogy behozzam a gyereket, velünk lakott és tanulhatott. A bátyám azt hiszi, hogy városban éhenhal.

Két gyerekem előtt a társadalmi lehetőség szinte korlátlan, produkálniuk kell, ha valamire vinni akarják, tehetségüket megőrízni. A nővérem gyerekét szintén Szegedre hoztuk, innen járt első osztályba, ötödikes korában költöztek el szülei a cselédházakból. Gépészmérnök lett. Másik nővérem fia a műszaki egyetemen tanul. Aztán az öcsémet maceráltam, költözzenek a majorból! Fia katonatiszt, a kisebbik autószerelő. Piszkálom őket, még a jóra is, csak a bátyámat nem tudtam máig „megagitálni”. Azt hittem, a mamám megsínyli a városi életet, pedig dehogy. Háromszor eladták a házat nővéremék, foglalót fölvettek aztán összeborultak és sírtak, siratták a szomorúságukat, visszacsinálták az egészet. Legorombítottam őket, újra kezdődött a majori ház árulása, végül eljöttek.

Nézek a messzi múltba, akkor mélyen elégedett lehetek. Előre tekintek, a kihasználatlan lehetőségekre, kicsit keserű a szám. Jövőm még van, csakhogy eljárt rajtam az idő és úgy érzem, a maximumot nem érhettem el. Inasnak huszonkét éves korban mehettem, aztán házasság, gyerekek, követelőzött a család. Furcsa, hogy még tanulnék, ha a lehetőségeim engednék, elirányítaná sorsomat valaki. A fiatalok egy része nem ilyen. Bennünk van törekvés, élni akarás, talán a nyomorúságból táplálkozik, amit láttunk, magunkkal hoztunk. Félelemből, hogy vissza ne csúszszunk a mélységbe. Ölünkbe hullott a jómód, nincs hiányérzetük, megkapták a terülj asztalkámat, törékenyebbé teszi őket. A nehezebb sorból indulók jobban tudnak verekedni az élettel, mint a kényelemben neveltek.

Az életem már elmegy ebben a kerékvágásban. Ha lesek a lábamról, lakásom, nyugdíjam van, hétvégi telkem, kocsim, az a biztonság, amit eddig elértem. A célom: több legyen a család, ez egyetlen lehetséges menekülési forma a grófi örökségből, a mindennapi tisztesség megtartása. Adott rá a lehetőség.

Sz. Lukács Imre

Téglagyár rekonstrukciója

A Közép-dunántúli Tégla- és Cserépipari Vállalat bakonyszentlászlói téglagyárában befejeződött a rekonstrukció.

A felújítás elsősorban a selejtet csökkenti. A felújított gyárban naponta két műszakban 100—110 ezer téglát gyártanak. (MTI).

Siklós János:

Az áldozat

3. Hozzám jött. Leült az ágyam szélére. Beszélt, de nem emlékszem, hogy miről, azután kiment a dolgára, de előzőleg a kezembe nyomta a poharat:

— Idd meg! Utána igyál rumot. Mindjárt jövök én is.

Megittam a fehér pépet. Keserű volt, megborzongtam tőle. A rum jólesett. Nyugodtan feküdtem. Jókedvűen vártam a hatást. Valószínű, elaludtam. Kínzó gyomorgörcsre ébredtem, meztelen hasamon vörhenyeges foltokat láttam. Bocsánat, ezt már szóban elmondtam.

Az orvosok keresték a kabátomat, táskámat... de nem találták meg. Férjem ellopta, és a zálogházba vitte. Azóta nem jelentkezett, nem tudok felőle semmit. Valószínűleg már letartóztatták.

Amiért nem vallottam? Önt ez érdekli elsősorban?

Nekem nincsen más választásom. Tönkretette életemet, miért vonszoljam, mit remélhetek még? Tíz napja elhagytam a munkahelyemet, ahol sikkasztottam. A nyakamban van háromezer forint adósság, férjem bűnöző, a rendőrség foglya... Nincs otthonom, nyugalmam... és nincs kenyerem. Ha a vállalat följelent, meghurcolnak engem is. A munkakönyvembe beírják a fegyelmi elbocsátást, s ez kísérne mindenüvé. Nincs kiút.

Az emberek gonoszak. A bajban levőtől elfordulnak, rúgnak rajta... láttam. Nálunk láttam az egyik osztályvezetőt, amíg ott volt, körüludvarolták, s amikor a szerencsétlent elküldték, mindenki elfordult tőle. Még a legbizalmasabb embere is.

Mit várhatok én? Mit remélhetek ilyen viharos és szégyenteljes múlt után? Nem okolok senkit. Csak önmagamat. Buta, üres önmagamat.

Ez a vallomás elég alapos lesz a kihallgatási jegyzőkönyv elkészítéséhez. De talán már nem is szükséges az a jegyzőkönyv. A halottakon úgysem segít. Elpusztítom magam.

Harmadnap beidéztek a kapitányságra. Megtudtam, hogy eltűnt férjemet a rendőrség előzetes letartóztatásba helyezte. Féltem a kihallgatástól, mert újra elmondatják velem, apró részletességgel mindazt, amit szeretnék örökre elfelejteni. Bátorságot és nyugalmat erőltettem magamra, elhatároztam, hogy logikusan és pontosan válaszolok mindenre.

Nem várakoztattak. Újra ahhoz a rendőrtiszthez kerültem, akinek a kérésére leírtam a történteket. Udvariasan fogadott, és hellyel kínált, megláttam az íróasztalán a levelemet, legszívesebben visszavettem volna, hogy eltépjem.

— A kihallgatás elmarad — szólt csendes hangon a rendőrtiszt.

Tágra nyílt szemmel, csudálkozó tekintettel néztem rá. Akaratlanul kérdeztem:

— Akkor meg miért idéztek be?

— Azért, hogy közöljem magával, a rendőrség beszünteti a nyomozást.

— Na, de... nem értem...

— A férje vallomása és a maga levele alapján.

— A férjem?

— Annak egy-másfél esztendő alighanem kijár!

— Elmehetek?

— Igen.

Elköszöntem, és talán még üresebbnek éreztem magamat, mint amikor beléptem a rendőrtiszt szobájába. Céltalanul járkáltam a városban, nem akartam hazamenni. A déli harangszó már a ligetben ért. Ültem a jó napfényben, s éreztem, hogy megkordul a gyomrom. Még nem ettem semmit.

Lopva oldalt pillantottam, mert azt hittem, ezt a hangos korgást meghallotta a mellettem ülő, idősebb férfi. Észrevette, hogy ránézek, és félreértette, mert szólt, majd bemutatkozott. Érdekesen beszélt mindenféle témáról, de én alig-alig felelgettem. Meghívott a közeli étterembe, s erősítgette, hogy nagyon örülne, ha vele ebédelnék. Nem kérettem magam, szótlanul lépkedtem mellette, ő meg az ételek különbözőségéről és finomságáról beszélt...

(Vége.)